

Vrijeme je za Građansku maturu!

Priručnik

za

Građansku maturu

**Centar za zastupanje
građanskih interesa**

Priručnik
za
Građansku maturu

Sarajevo, maj 2016.

Ovaj priručnik je napisan za potrebe provođenja projekta „Građanska matura“. Svojom sadržajem i načinom pisanja prilagođen je maturantima za koje je namjenjen. Priručnik je pisan na temelju dostupnih informacija i sekundarnih podataka. Ako imate razloga vjerovati da nismo upoznati sa svim relevantnim činjenicama, informacijama i sekundarnim podacima, Vaša je odgovornost da nas obavijestite kako bismo eventualno izvršili doradu priručnika.

Izdavač:	Fondacija Centar za zastupanje građanskih interesa, Sarajevo
Za izdavača	Zoran Ivančić - Predsjednik Fondacije CPI
Autor	Dr Velma Pijalović
Lektor	Dubravka Ivičević
Grafički dizajn	Admir Alihodžić
Štampa	Štamparija "Fojnica"
	Sarajevo, maj 2016.

Open
Society Fund
Bosnia & Herzegovina

Fond
otvoreno društvo
Bosna i Hercegovina

Zahvaljujemo se Fondu otvoreno društvo Bosna i Hercegovina
na podršci u realizaciji i štampanju ove brošure

- 7 UVOD**
- 8 1. KORIŠTENJE EKONOMSKIH POLITIKA ZA POSTIZANJE EKONOMSKIH CILJEVA**
- 8 2. OSNOVNI MAKROEKONOMSKI TRENDOVI U BIH**
 - 9 2.1. Ekonomski rast
 - 9 2.2. Nezaposlenost
 - 9 2.2.1. Nezaposlenost mladih
 - 10 2.3. Inflacija
 - 10 2.4. Vanjskotrgovinski deficit
- 10 3. KORIŠTENJE OSNOVNIH EKONOMSKIH POLITIKA I NJIHOVA PRIMJENA U BIH**
 - 10 3.1. Monetarna politika
 - 11 3.2. Fiskalna politika
 - 12 3.3. Veza između politike i ekonomije – zašto je važno glasati
- 14 4. PROGRAM EKONOMSKIH REFORMI ZA PERIOD 2016-2018**
 - 15 4.1. Projekcija budžeta Bosne i Hercegovine _
 - 15 4.2. Projekcija budžeta u entitetima i Distriktu Brčko _
- 17 5. JAVNI PRIHODI I RASHODI U ODABRANIM GRADOVIMA I OPĆINAMA BIH**
 - 17 5.1. Banja Luka
 - 20 5.2. Sarajevo Centar
 - 22 5.3. Doboj
 - 24 5.4. Mostar
 - 26 5.5. Sarajevo Novi Grad
 - 28 5.6. Novo Sarajevo
 - 30 5.7. Sarajevo Stari Grad
 - 32 5.8. Tuzla
 - 34 5.9. Zenica
- 36 ZAKLJUČAK**
- 37 POPIS LITERATURE**
- 38 POPIS TABELA GRAFIKONA I SHEMA**

UVOD

Fondacija "Centar za zastupanje građanskih interesa" Sarajevo organizira tokom juna 2016.godine u šest bosanskohercegovačkih gradova (Sarajevo, Banja Luka, Mostar, Zenica, Doboj i Tuzla) „Građansku maturu“. Građanska matura je simboličan naziv za edukativno-zabavni događaj namjenjen mladima, prije svega maturantima koji bi na predstojećim Lokalnim izborima trebalo da po prvi put glasaju. Želja organizatora je da kroz edukativne i zabavne sadržaje omogući mladima da nauče nešto novo, te da kasnije nastave da stječu nova znanja i postanu informisani, aktivni i odgovorni građani svoje lokalne zajednice.

Cilj ovog priručnika je da se mladi upoznaju sa značenjem i značajem ekonomskih politika, te da potakne mlade ljude da se zainteresuju za praćenje prikupljanja i trošenja budžetskih sredstava.

U prvom dijelu priručnika dat je kratak osvrt na osnovne makroekonomske ciljeve svake države, a kratko su predstavljene i ekonomske politike koje neka država može koristiti za postizanje tih ciljeva.

Drugi dio daje pregled osnovnih makroekonomskih trendova u BiH, te stavlja naglasak na osnovne makroekonomske probleme sa kojima se suočava naša država.

U trećem dijelu prikazane su osnovne ekonomske politike: monetarna i fiskalna politika sa osnovnim naznakama o mogućnosti njihove primjene u BiH; u ovom dijelu objašnjena je i veza između ekonomije i politike uz poseban naglasak na važnost izlaska na glasanje.

Slijedom zahtjeva Europske komisije iz 2015.godine, nadležne institucije u BiH pripremile su Program ekonomskih reformi za period: 2016-2018.godina. U četvrtom dijelu ovog priručnika dat je pregled predviđenih mjera, te projekcija budžeta na nivou Bosne i Hercegovine, dvaju entiteta i Distrikta Brčko.

U posljednjem dijelu ovog priručnika dat je osvrt na prihode i rashode ostvarene u devet gradova i općina u kojima će biti održana "Građanska matura."

1. KORIŠTENJE EKONOMSKIH POLITIKA ZA POSTIZANJE EKONOMSKIH CILJEVA

Ekonomska politika neke države predstavlja skup različitih mjera usmjerenih na rješavanje makroekonomskih problema kao što su nezaposlenost, inflacija ili usporen ekonomski rast. Tri osnovna cilja ekonomske politike su:

- (1) **postizanje pune zaposlenosti** – odnosno stvaranje uvjeta u kojima svi radno sposobni koji žele da rade mogu naći posao ili su već zaposleni
- (2) **stabilne cijene** - podrazumijeva umjerene prosječne godišnje promjene cijena u rasponu od 1% do 5% ili, drugim riječima, održavanje niske ili umjerene inflacije
- (3) **dugoročno održiv ekonomski rast** koji podrazumijeva rast bruto domaćeg proizvoda (BDP ili eng GDP), odnosno rast novoproduciranih roba i usluga na domaćem tržištu koji omogućava približavanje ekonomije cilju pune zaposlenosti.

Četiri najznačajnija segmenta ekonomske politike su:

- ▶ monetarna politika (odlučivanje o količini novca u opticaju, visini kamatnih stopa sa ciljem održavanja stabilnog nivoa cijena u jednoj ekonomiji);
- ▶ fiskalna politika (odlučivanje o visini poreskih stopa, stopa doprinosa za socijalnu zaštitu, načinu prikupljanja ovih prihoda i načinu njihove raspodjele);
- ▶ trgovinska politika (odlučivanje o načinu i modalitetima trgovine jedne zemlje sa inostranstvom, odnosno o tome da li će jedna zemlja povećati, smanjiti ili ukinuti carine na uvoz roba iz inostranstva, o količinama tih roba, subvencioniranju domaćih proizvođača i kvalitativnim mjerama trgovinske kontrole);
- ▶ politika deviznog kursa (da li će cijena strane valute izražena u domaćoj valuti biti nepromijenjena u dužem vremenskom periodu ili će se povremeno mijenjati, ili će se svakog dana mijenjati u zavisnosti od odnosa ponude i tražnje inostranih valuta na domaćem tržištu).¹

2. OSNOVNI MAKROEKONOMSKI TRENDOSI U BiH

Kako bi se odredilo koju/e politiku/e i na koji način treba koristiti neophodno je analizirati osnovne probleme sa kojima se neka država suočava.

¹ Čaušević F. (2012), Osnove ekonomije, Ekonomski fakultet u Sarajevu, Sarajevo

2.1. Ekonomski rast

Nakon zabilježene recesije, odnosno pada BDP-a, u 2012. godini, u 2013. i 2014. godini BiH je počela ostvarivati **skroman ekonomski rast**. Tako je u 2014. godini, prema procjenama Direkcije za ekonomsko planiranje, u BiH ostvaren ekonomski rast od svega 0,6%.

2.2. Nezaposlenost

Prema podacima Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine prosječna **nezaposlenost** prema ILO² definiciji u 2014. godini iznosila je **27,5%**. Prema podacima Eurostat-a, u BiH oko 72% nezaposlenih lica na posao čeka duže od dvije godine. Poređenja radi, udio dugoročno nezaposlenih (više od jedne godine) u ukupnom broju nezaposlenih u Evropskoj Uniji iznosi oko 47,4% u 2013. godini i od 2010. godine se povećava.³

Tabela 1. Nezaposlenost prema spolu, starosnoj grupi i mjestu boravka - izraženo u %

	FBiH	RS	BiH
Ukupno	27,8	26,9	27,5
Muškarci	27,2	25,2	26,5
Žene	28,9	29,4	29,1
15-24	59,1	58,9	59,1
25-49	25,8	27,6	26,5
50-64	17,8	18,9	18,3
Urbano	25,2	29,4	26,8
Ruralno	29,5	25,3	27,9

Izvor: Ekonomski institut Sarajevo⁴

Tabela, iznad, pokazuje da je stopa nezaposlenosti značajno veća među mladim ljudima i ženama. Posebno je interesantno da je stopa nezaposlenosti veća u ruralnim područjima u FBiH; suprotno tome viša je u urbanim područjima u RS.

2.2.1. Nezaposlenost mladih

U tabeli 2. je dat pregled učešća mladih nezaposlenih ljudi prikazan u ukupnoj populaciji mladih. Iz podataka predstavljenih u tabeli 2. možemo vidjeti da stopa nezaposlenosti mladih u BiH iznosi 59,1.

2 Međunarodna organizacija rada.

3 Direkcija za ekonomsko planiranje (2015), BiH: Ekonomski trendovi-godišnji izvještaj za 2014. godinu, Sarajevo

4 Ekonomski institut Sarajevo (2015), Dijagnoza tržišta rada, Sarajevo,

Tabela 2. Nezaposlenost mladih

Učešće nezaposlenih u populaciji mladih (%)	Muškarci	Žene	Oba spola
FBiH	59,0	59,5	59,1
RS	59,1	58,6	58,9
BiH	59,0	59,2	59,1

Izvor: Ekonomski institut Sarajevo

Stopa nezaposlenosti mladih ljudi nešto je niža u RS-u (58,9 %) nego u FBiH (59,1 %). Posmatrano po spolu, nezaposlenost među mladima u FBiH veća je među ženama dok je u RS-u veća među muškarcima.

2.3. Inflacija

U BiH je u 2014. godini zabilježena **deflacija** od 0,9 % g/g. Ovo smanjenje opšteg nivoa cijena je značajno determinisano eksternim faktorima poput kretanja svjetskih cijena nafte i hrane.

2.4. Vanjskotrgovinski deficit

Osim gore objašnjenih osnovnih makroekonomskih problema, važno je istaći da BiH ima i **deficit u vanjskoj trgovini**, odnosno da više uvozi nego što izvozi. Pokrivenost uvoza izvozom u 2014.-toj godini iznosila je 53,6%.

Osim makroekonomskih trendova koji su ovdje navedeni, treba pomenuti i to da su **budžeti** u BiH u dugogodišnjim **deficitima**, te da **ukupna zaduženost** Bosne i Hercegovine (zbir vanjskog i unutrašnjeg duga) **raste**.

3. KORIŠTENJE OSNOVNIH EKONOMSKIH POLITIKA I NJIHOVA PRIMJENA U BIH

Najvažnijim ekonomskim politikama koje provodi neka država smatraju se fiskalna i monetarna politika, a najbolji rezultati se postižu njihovom kombinacijom.

3.1. Monetarna politika

Monetarnu politika je vrlo važna ekonomska politika koja se u savremenim državama koristi za postizanje makroekonomskih ciljeva. Međutim, u BiH je ograničena mogućnost korištenja monetarne politike. Dejtonskim mirovnim sporazumom definirano je uvođenje tzv. Valutnog odbora (Currency board), čime se BiH priključila jako uskom krugu država koje primjenjuju ovaj sistem. On ima kako prednosti tako i nedostatke, a rezultati primjene variraju od države do države. Međutim, ono što je važno shvatiti je slijedeće: Uvođenjem Valutnog odbora u BiH

postignuta je stabilnost i sigurnost na području emisije konvertibilne marke i novčanih tokova u cjelini. S druge strane, **usvajanje aranžmana Valutnog odbora ograničava mogućnost primjene monetarne politike za rješavanje makroekonomskih problema** (nezaposlenosti, inflacije, usporenog ekonomskog rasta i sl.). To **poseban naglasak** stavlja **na fiskalnu politiku** koja u BiH postaje osnovna politika kojom se nastoje riješiti problem nezaposlenosti, usporenog ekonomskog rasta i sl. Imajući u vidu veličinu problema sa kojima se suočava BiH, postaje jasno koliko je važno da Vlada provodi efikasnu fiskalnu politiku.

3.2. Fiskalna politika

Država odnosno nosioci vlasti koje mi biramo odlučuju o mnogim stvarima koje se direktno tiču našeg života. Ekonomske politike utječu na to koliko će ljudi biti zaposleno, kako će nam biti obrazovanje, kakve će biti zdravstvene usluge, po kakvim cestama ćemo se voziti, da li će u nekom gradu biti kulturnih događaja, koliko će se novca izdvajati za mlade, kakve će penzije biti, da li će ulica u kojoj živimo biti osvjetljena itd. Da bi obavljala svoje brojne funkcije, država prikuplja **javne prihode** koji mogu biti: poreski (direktni i indirektni porezi) i neporeski prihodi (takse, doprinosi, parafiskalna davanja, prihodi od kazni, prihodi od pružanja javnih usluga i sl.). Osim navedenih, kao prihodi se mogu pojaviti i transferi između budžetskih jedinica različitih nivoa vlasti, grantovi i donacije, te primici od imovine i ostali prihodi. Na šta je država potrošila prikupljeni novac može se prikazati korištenjem funkcionalne i ekonomske klasifikacije **javnih rashoda**. Funkcionalna klasifikacija pruža informacije o namjeni javnih rashoda. Ova klasifikacija je standardizirana i ne zavisi od organizacione strukture vlade. Tako npr. ne postoji poseban razred (prvi nivo kategorizacije) javnih rashoda koji se odnosi na mlade. Ekonomska klasifikacija javnih rashoda, definiše vrste rashoda ovisno o tome da li je država sama proizvela neke robe, da li je te robe kupila i dalje ih distribuirala ili je izvršila transfer novca kako bi domaćinstva sama kupila određene robe. Tako se kompenzacija zaposlenih, nabavka roba i usluga i potrošnja fiksnog kapitala direktno odnose na proizvodnju vladinog sektora. Na drugoj strani, subvencije, grantovi, socijalna davanja i različiti ostali toškovi su vezani za novčane i nenovčane transfere, kao i za narudžbe roba i usluga kod trećih lica. Sistematizovani pregled svih prihoda i rashoda utvrđen za određeno vremensko razdoblje, obično za period od godinu dana, naziva se **budžetom**. Osim prihoda i rashoda u budžetu se iskazuje i deficit/suficit. Ukoliko su rashodi veći od budžetskih prihoda kažemo da postoji budžetski deficit i tada se država može zaduživati na unutrašnjem i vanjskom tržištu a ukoliko su prihodi veći od rashoda postoji budžetski suficit.

Fiskalnu politiku provodi vlada neke države i ona podrazumjeva odlučivanje o tome kako država prikuplja i troši javna sredstva. Ukoliko npr. *želi* potaknuti ekonomsku aktivnost i smanjiti nezaposlenost, država koristi ekspanzivnu fiskalnu politiku odnosno: ili smanjuje poreze, ili povećava državnu potrošnju. Dakle, posljedice dobro ili loše osmišljene i provedene fiskalne politike osjećamo svi mi (koliki porez plaćamo, kakvo je zdravstvo, obrazovanje, penzije, i sl.)

3.3. Veza između politike i ekonomije – zašto je važno glasati

“Loše političare biraju dobri građani koji ne glasaju.”

George J. Nathan

Teorija javnog izbora predstavlja granu ekonomije koja se bavi načinom na koji države donose svoje odluke prvenstveno vezane uz visinu poreza, javnu potrošnju i transferna davanja. Sudionici u procesu izbora javnih dobara su glasači i političari koji zajedno, u okviru određenog političkog, odnosno izbornog sistema sudjeluju u procesu donošenja važnih javnih odluka. **Glasači** na izborima biraju svoje predstavnike za koje se nadaju da će na najbolji mogući način ispuniti njihova očekivanja. Međutim, stopa učešća birača na izborima je obično niska i vrlo podložna čak i trivijalnim pojavama, kao što su npr. promjene vremenskih uslova. Osim toga, mnogi ne izlaze na izbore zato što pretpostavljaju da njihov glas ne može ništa promijeniti. Takvim stavom dolazimo u situaciju da nam političare bira neko drugi.

Izlazak mladih na izbore je naročito važan zbog slijedećih razloga:

Radi se o VAŠOJ državi i VAŠEM gradu

Živite u ovoj državi i u vašem gradu i mora vas se ticati koliki su porezi, kakva će biti infrastruktura, da li su škole dobro opremljene, kakva je kulturna ponuda, da li će doći do smanjenja stope nezaposlenosti i sl.

Svaki glas je važan

Analiza rezultata prošlih Lokalnih izbora u BiH pokazala je da oni koji misle da njihov glas nije važan - nisu u pravu, odnosno da su neki od predstavnika na lokalnom nivou dobili jako mali broj glasova, a da ipak odlučuju o pitanjima koja se tiču svih građana lokalne zajednice.

Ako ne glasate Vi, odlučiti će neko drugi

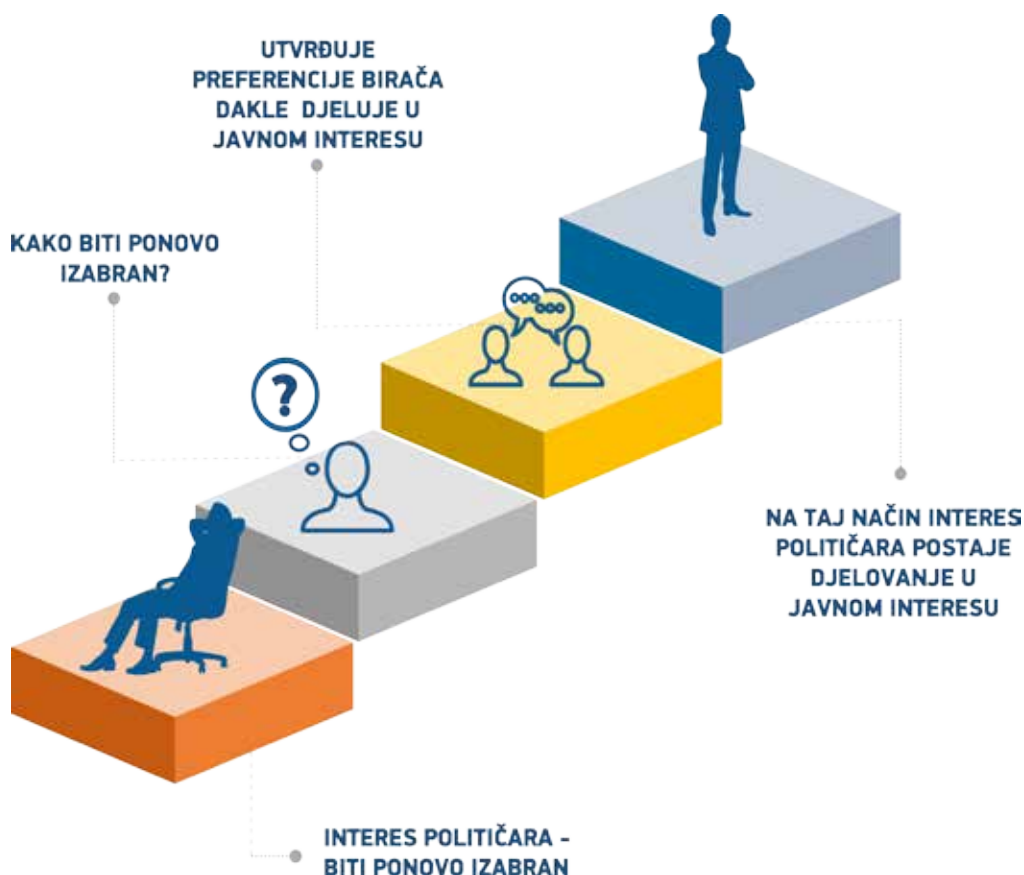
Ako ne odlučite vi, odlučiti će neko drugi. Izlaskom na izbore, vi, kao građani ispunjavate jedno od osnovnih prava i obaveza. Međutim, ukoliko ne izađete na izbore svjesno ste odluku o tome ko će biti izabran prenijeli na druge.

S druge strane, ekonomija javnog izbora analizira i kako će se ponašati **političari**. Naime, sa stanovišta ekonomije, političari se prema glasačima ponašaju ili treba da se ponašaju kao što se proizvođači ponašaju prema potrošačima. Naime, potrošači imaju preferencije a proizvođači nastoje otkriti koje su to preferencije i njih ponuditi na tržištu. Tako je npr. Facebook na osnovu preferencija korisnika pored standardnog “like”, uveo i dodatne opcije za korisnike. Slično tome, političari nastoje tumačiti potražnju svojih birača za javnim dobrima, te pronalaze načine kako da se ta potražnja zadovolji. Političari se u cijelom tom procesu rukovode sa dva

skupa različitih motivacija: pragmatizmom i ideologijom, odnosno s jedne strane postoji želja da prežive na političkoj sceni, a sa druge strane usađeno vjerovanje u ispravno rukovođenje nacijom. Neki od njih mijenjaju mišljenje u skladu sa promjenom političkog okruženja, dok drugi tako duboko vjeruju u svoje ideale da su spremni zbog njih ući u mnoge rizike.

Teorija javnog izbora ipak polazi od jednostavne pretpostavke da se političari ponašaju tako da nastoje povećati svoje izgleda za reizbor. Dakle, interes političara je da budu ponovno izabrani, a da bi bili ponovno izabrani trebalo bi da utvrde preferencije birača što znači da moraju djelovati u javnom interesu. Na taj način lični interes političara postaje djelovanje u javnom interesu. (Shema 1)

Shema 1. Interes političara i javni interes

Izvor: vlastiti prikaz

Da bi se ispunila pretpostavka da političari djeluju u javnom interesu (pa tako i u vašem interesu) neophodno je:

(i) **glasati**, i

(ii) **glasati na osnovu pokazanih rezultata**.

Da biste uspješno učestvovali u donošenju odluka, morate biti **dobro informisani**, odnosno imati pristup informacijama. Javna vlast je dužna da vas informiše o svojim aktivnostima, programima rada, planovima, kako biste razumjeli i pratili rad izabranih zvaničnika i rad javne uprave.

Budući da je, kao što smo vidjeli u ranijem poglavlju, fiskalna politika u BiH posebno važna, od izuzetnog je značaja da budete informisani o tome kako različiti nivoi vlasti prikupljaju i troše budžetska sredstva. Dakle, najbolji način da izaberete političare koji će raditi u vašem interesu jeste da **sami analizirate rad izabranih predstavnika i sadržaj njihovih programa, te da na osnovu toga donesete odluku o tome koga izabrati na slijedećim izborima**. Kako bi smo vam to olakšali, u nastavku ovog priručnika dajemo kratak pregled Programa ekonomskih reformi za period: 2016-2018.godina.

4. PROGRAM EKONOMSKIH REFORMI ZA PERIOD: 2016-2018.godina

Slijedom zahtjeva Europske komisije iz 2015. godine, nadležne institucije u BiH pripremile su Program ekonomskih reformi za period: 2016-2018. godinu.

4.1. Projekcija budžeta Bosne i Hercegovine ⁵

U tabeli broj 3 dat je plan fiskalnog okvira koji je predstavljen u Programu ekonomskih reformi za razdoblje: 2016-2018.godina.⁶ Iz tabele se vidi da je **planirana fiskalna konsolidacija** koja bi postojeći deficit smanjila, a u 2018.godini planirano je ostvarivanje suficita opšte vlade Bosne i Hercegovine.

Tabela 3. Fiskalni okvir opšte vlade u BiH za period: 2014-2018. godine

Fiskalni pokazatelji (% BDP)	2014	2015	2016	2017	2018
Ukupan prihod	41,2	41,3	39,7	38,2	36,4
Ukupna potrošnja	43,1	42,6	40,9	38,2	35,3

⁵ Sve projekcije kao i objašnjenje mjera preuzeti su iz Programa ekonomskih reformi za 2016.-2018. godinu.

⁶ Aktivnosti izrade Programa ekonomskih reformi za 2016-2018. godinu, u skladu sa svojim nadležnostima i Planom aktivnosti za izradu ERP-a, koordinirala je Direkcija za ekonomsko planiranje (DEP) zajedno sa entitetskim koordinatorima (Ministarstvo finansija Federacije BiH i Ministarstvo finansija Republike Srpske).

Fiskalni bilans	-1,9	-1,4	-1,2	-0,1	1,1
-----------------	------	------	------	------	-----

Izvor: Program ekonomskih reformi

Fiskalna konsolidacija i smanjenje deficita planirano je pretežno na rashodovnoj strani, gdje se teži **smanjenju rashoda po većini funkcija**, dok je **na prihodovnoj strani** planirano preduzimanje mjera i politika vezanih za **suzbijanje sive ekonomije i smanjenje izbjegavanja poreskih obaveza**.

4.2. Projekcija budžeta u entitetima i Distriktu Brčko⁷

Konsolidovani bilans Federacije BiH obuhvata budžet Federacije BiH, budžete kantona, budžete opština i gradova i finansijske planove 26 vanbudžetskih fondova i prikazan je u sljedećoj tabeli.

Tabela 4. Fiskalni okvir Federacije BiH za period: 2014–2018 godina (u %BDP FBiH)

Fiskalni pokazatelji (% BDP)	2014	2015	2016	2017	2018
Ukupan prihod	37,57	38,08	37,09	35,73	33,54
Ukupna potrošnja	39,21	39,41	37,87	35,12	32,3
Fiskalni bilans	-1,64	-1,33	-0,78	0,62	1,24
Izdaci po kamatama	0,64	0,82	0,87	0,84	0,75
Primarni fiskalni bilans	-1,00	-0,51	0,09	1,46	1,99

Izvor: Program ekonomskih reformi

Za ostvarenje zadatih ciljeva u oblasti fiskalne politike u mandatnom period, koji su prikazani u tabeli, predložene su mjere: **smanjenje i nadzor javne potrošnje, smanjenje opterećenja na rad, reforme tržišta rada, poboljšanje poslovnog okruženja, aktiviranje resursa privrede i potpore privrednim aktivnostima, borba protiv korupcije, te socijalna oblast**.

Konsolidovani bilans „Opšte vlade Republike Srpske“ obuhvata prihode, rashode i finansiranje za nivo „Centralne Vlade Republike Srpske“ (budžet RS, korisnike budžeta RS unutar i izvan glavne knjige trezora koji imaju vlastite bankarske račune i sredstva po osnovu investicionih projekata finansiranih iz inostranstva i sredstva sa “escrow”-računa), te nivoe budžeta jedinica lokalne samouprave i finansijske planove fondova socijalne sigurnosti. Vlada Republike Srpske je odredila ključne ciljeve: **stabilan privredni rast, fiskalna održivost, socijalna sigurnost, vladavina prava i evropske integracije**. Prema projekcijama, u posmatranom periodu predviđa se **kretanje deficita/suficita u rasponu od -1,7% deficita do 1,8% suficita**, a istaknuta je i opredijeljenost Republike Srpske **za zadržavanje javnog duga na nivou ispod 60% BDP-a RS-a**.

⁷ Materijal preuzet iz programa ekonomskih reformi 2016–2018.

Tabela 5. Fiskalni okvir RS za period: 2014–2018. godina (u %GDP-a RS)

Fiskalni pokazatelj	2014	2015	2016	2017	2018
(%BDP)	Izvršenje	Rebalans	Plan	Plan	Plan
Ukupan prihod	41,3	42,8	41,5	40,4	39,8
Ukupna potrošnja	44,5	44,1	43,1	41,3	37,9
Neto zaduživanje/kreditiranje	-3,2	-1,3	-1,7	-0,8	1,8
Izdaci po kamatama	1,0	1,3	1,3	1,3	1,3
Primarni bilans	-2,2	0,0	-0,4	0,5	3,1

Izvor: Program ekonomskih reformi

U ukupnoj potrošnji Distrikt Brčko BiH učestvuje sa približno 1,7%. Glavni prihodi vlade Distrikta Brčko su prihodi od indirektnih poreza. Prihodi od direktnih poreza čine svega 10% ukupnih prihoda.

Tabela 6. Fiskalni okvir Distrikta Brčko BiH za period: 2014–2018. godina

Fiskalni pokazatelj	2014	2015	2016	2017	2018
(%BDP)	Izvršenje	Rebalans	Plan	Plan	Plan
Ukupan prihod	41,3	42,8	41,5	40,4	39,8
Ukupna potrošnja	44,5	44,1	43,1	41,3	37,9
Neto zaduživanje/kreditiranje	-3,2	-1,3	-1,7	-0,8	1,8
Izdaci po kamatama	1,0	1,3	1,3	1,3	1,3
Primarni bilans	-2,2	0,0	-0,4	0,5	3,1

Izvor: Program ekonomskih reformi

Radi održanja projektovanog fiskalnog okvira, glavni fokus vlade Distrikta Brčko biće **smanjenje sive ekonomije** na način da se **poveća poreska disciplina poreskih obveznika, efikasna kontrola nadležnih inspekcija**, uz eventualnu **prodaju dijelova imovine Distrikta** kao i - u krajnjoj potrebi - **zaduživanje. Pojednostavljen sistem oporezivanja** planira se dobiti ukidanjem pojedinih olakšica (za izvoz, ulaganja i sl.), kao i uvođenjem nekih mjera koje bi vodile pojednostavljenju sistema oporezivanja dohotka. Takođe će se preduzeti određene mjere za otklanjanje nelogičnosti plaćanja „doprinosa za sume“ pravnih lica.

5. JAVNI PRIHODI I RASHODI U ODABRANIM GRADOVIMA I OPĆINAMA BIH

Ukoliko država, entiteti i Brčko Distrikt provedu predviđene mjere, trebalo bi da očekivani rezultat bude poboljšanje makroekonomskih pokazatelja o kojima smo ranije govorili. **Da li vlade i kojom dinamikom provode obećane mjere i kakve to implikacije ima na budžete – možete pratiti i sami.** Kretanje javnih prihoda i javnih rashoda, između ostalog, možete pratiti i na web-stranici: <http://www.Fondacija.CPI.ba/jedinstvena-baza-budžetskih-podataka/>. Naravno, analiza budžeta zahtjeva visoku stručnost i oprez, ali za postizanje općeg dojma o kretanju javnih prihoda i rashoda podaci predstavljeni na pomenutoj web-stranici su dovoljni.⁸

Posebno je važno da budete informirani o procesu predlaganja i usvajanja budžeta **lokalne zajednice**, kako biste se na vrijeme i efikasno uključili u taj proces. Te informacije treba da vam daju predstavnici vlasti čija je obaveza da pozovu građane da učestvuju u budžetskom procesu, da saslušaju njihove ideje, mišljenja, prijedloge i na njih daju odgovore. Na web-stranici “Centra za zastupanje građanskih interesa” možete naći i podatke o javnim приходima i javnim rashodima u vašim općinama (<http://javnefinansije.cpi.ba/budžetski-korisnici>), te sami pratiti kretanje prihoda i rashoda u budžetu vaše opštine po godinama. Mi smo u ovom priručniku za pregled prihoda i rashoda u odabranim gradovima i općinama koristili agregirane podatke koje smo dobili od Fondacije CPI. Pregled prihoda i rashoda dat je po ekonomskoj klasifikaciji za gradove i općine koje će biti obuhvaćene projektom “Građanska matura”, poredan po abecednom redu.⁹

5.1. Banja Luka

Banja Luka je grad u Republici Srpskoj koji obuhvata ukupnu površinu od 1.239 km² i predstavlja najveću političko-teritorijalnu jedinicu u ovom bosanskohercegovačkom entitetu. Prema nezvaničnim preliminarnim rezultatima popisa iz 2013.godine, Banja Luka ima 199.191 stanovnika i predstavlja drugi po veličini grad u BiH.¹⁰ Na zvaničnoj web-stranici Grada moguće je naći podatke o budžetu. U tabeli broj 7 dat je pregled prihoda u budžetu Banja Luke za period: 2011-2015.godina. U odnosu na prvu godinu koju posmatramo, 2011.godinu, u Banja Luci je u 2015.godini došlo do pada prihoda za 20,47%. Tom trendu najviše doprinosi pad poreskih prihoda koji su u 2015.godini, u odnosu na 2011.godinu, manji za 24,32%. Neporeski prihodi su u 2012. i 2013.godini opadali u apsolutnom iznosu, da bi u 2014. i 2015. godini zabilježili rast. Primici od zaduživanja bili su najveći u 2013.godini, kada su iznosili 58.094.155 KM, pri čemu su primici od zaduživanja iznosili 33,65% svih prihoda. U 2014. i 2015.godini primici od zaduživanja iznosili su 5.513.505 KM, odnosno 5.397.209 KM respektivno.

8 Pri tumačenju podataka i njihovom poređenju sa podacima navedenim u ovoj brošuri, potrebno je voditi računa o napomenama koje smo dali vezano za to šta obuhvataju projekcije budžeta koje smo ovdje iznijeli. Osim toga, kao i kod svake druge projekcije, može doći i do odstupanja ali bi smjer kretanja (povećanje/smanjenje) trebalo da bude zadržan.

9 Način prikupljanja podataka te izvor podataka za svaki od iznosa koji su navedeni u narednom poglavlju možete dobiti od Fondacije CPI, na upit.

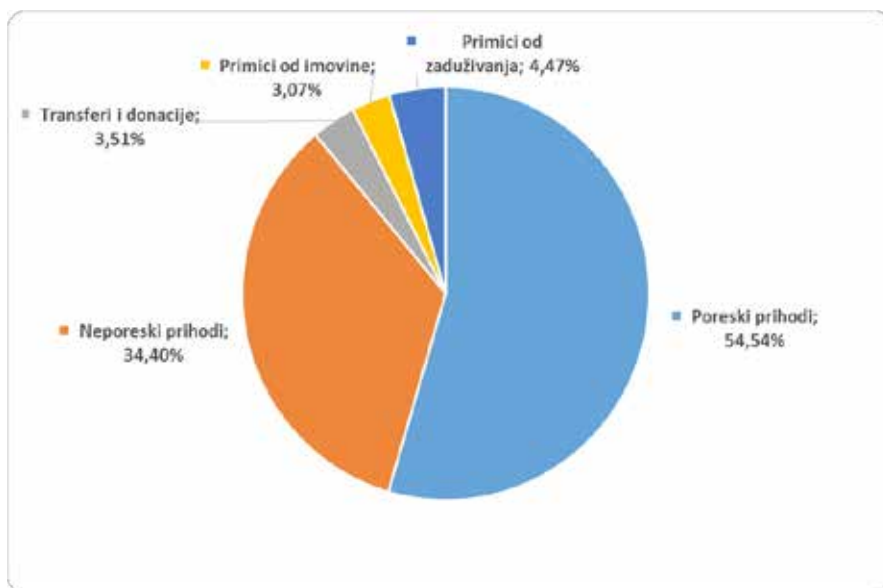
10 Podaci sa zvanične web stranice grada Banja Luka: <http://www.banjaluka.rs.ba/>

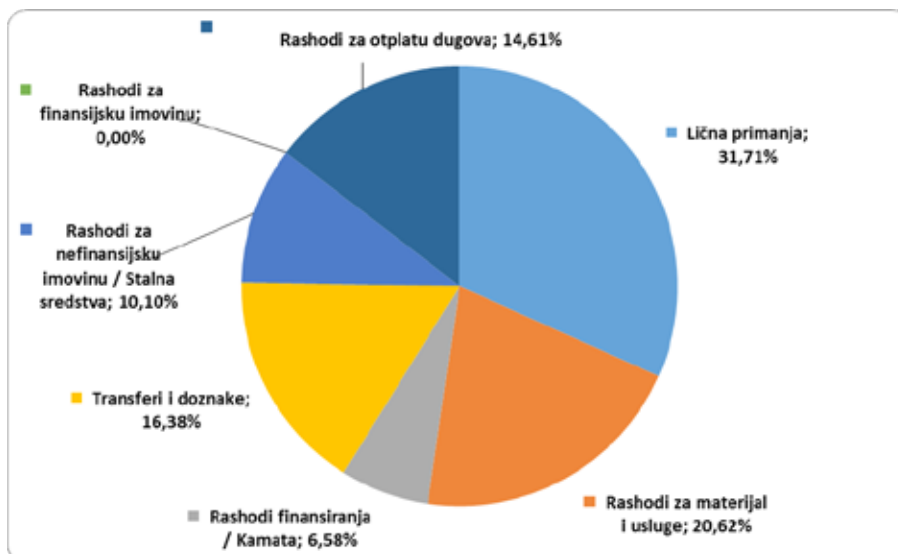
Tabela 7. Pregled prihoda, Banja Luka, za period: 2011-2015.godina

PRIHODI	2011	2012	2013	2014	2015
Poreski prihodi	87.031.176	79.247.974	69.265.1570	65.618.070	65.862.219
Neporeski prihodi	41.025.207	39.872.015	37.950.640.	38.792.259.	41.544.999
Transferi i donacije	3.559.786	3.818.798	3.329.200	4.009.835	4.243.767
Primici od imovine	4.042.914	5.602.40	3.985.231.	4.132.669	3.710.391
Primici od zaduživanja	16.183.978	37.590.796	58.094.155	5.513.505	5.397.209
Ostali prihodi	0.00	0.00	0.00	0.00	.00
UKUPNO:	151.843.062	166.131.891	172.624.383	118.066.338	120.758.584

Izvor: FONDACIJA CPI

Ukupni rashodi u budžetu Banja Luke pratili su trend ukupnih prihoda, te je zabilježen njihov pad sa 152.130.566 KM, koliko su iznosili u 2011.godini, na 113.818.548 KM u 2015.godini. Lična primanja (kompenzacija zaposlenih) i rashodi na material i usluge su u posmatranom periodu također ostvarili pad. Rashodi finansiranja, odnosno kamate su porasle sa 3.822.015 KM u 2011.godini na 7.494.670 KM. Rashodi na transfere i doznake su najveći bili u 2012.godini, da bi u 2015.godini na ovu kategoriju rashoda iz budžeta otišlo 18.639.181 KM. Rashodi za nefinansijsku imovinu konstantno su padali: sa 41.051.450 KM u 2011.godini, na 11.493.226 KM u 2015.godini. U 2013.godini bilježimo nagli skok rashoda za finansijsku imovinu (10.000.000 KM) te rast rashoda za otplatu prispjelih dugova.

Grafikon 1. Banja Luka: Struktura prihoda i rashoda, 2015. godina
Tabela 8. Pregled rashoda, Banja Luka, za period: 2011- 2015.godina

RASHODI	2011	2012	2013	2014	2015
Lična primanja	37.362.841	37.376.281	36.789.341	36.620.309	36.091.383
Rashodi za materijal i usluge	38.107.042	36.759.196	29.016.938	26.863.006	23.469.183
Rashodi finansiranja / Kamata	3.822.015	5.779.005	7.463.773	8.445.166	7.494.670
Transferi i doznake	19.510.161	24.742.770.60	18.164.318	19.261.762	18.639.181
Rashodi za nefinansijsku imovinu / Stalna sredstva	41.051.450	37.017.084	23.666.698	14.537.043	11.493.226.
Rashodi za finansijsku imovinu	200.000	0.00	10.000.000	0.00	4.000
Rashodi za otplatu dugova	12.077.058	32.360.519	49.192.666	19.539.929	16.626.904
Ostali rashodi	0.00	0.00	0.00	0.00	.00
UKUPNO	152.130.566	174.034.855	174.293.734	125.267.215	113.818.548

Izvor: FONDACIJA CPI

5.2. Sarajevo Centar

Općina Sarajevo Centar jedna je od devet općina Kantona Sarajevo i ujedno urbani, administrativni, poslovni, kulturni, obrazovni, zdravstveni, trgovinsko-uslužni centar Grada. Zauzima površinu od 33 km² sa ukupnom dužinom granice od 43,3 km. Od toga su 16,7% naseljene površine. Iako jedna od manjih općina Kantona Sarajevo, prema popisu stanovništva iz 2005. godine, ovu općinu naseljava 70.294 stanovnika sa gustom naseljenosti preko 2.130 stanovnika/km², što je čini jednom od gušće naseljenih općina Kantona. Od tog broja 46.840 je radno aktivno stanovništvo.¹¹ Na web-stranici Općine moguće je pronaći podatke o budžetu općine. U tabeli broj 9 dat je pregled budžetskih prihoda općine Sarajevo Centar. Ukupan iznos prihoda u posmatranom periodu je varirao i kretao se od 24.711.004 KM u 2012. godini, do 28.579.770 KM u 2015. godini. Neporeski prihodi su u svim posmatranim godinama najznačajniji izvor prihoda; u 2015. godini činili su 56,73% svih prihoda. Poreski prihodi su rasli sa 7.470.272 KM u 2011. godini na 12.232.427 KM. Velika odstupanja u 2015. godini u odnosu na ostale posmatrane godine bilježimo u kategorijama: transferi i donacije, te primici od imovine.

Tabela 9. Pregled prihoda, Sarajevo Centar, za period: 2011-2015. godina

PRIHODI	2011	2012	2013	2014	2015
Poreski prihodi	7.470.272	6.414.913	7.429.430	9.711.976	12.232.427
Neporeski prihodi	16.655.677	13.974.172	16.143.417	13.806.738	16.214.340
Transferi i donacije	3.924.324	4.241.323	3.561.267	1.814.166	132.313
Primici od imovine	96.077	78.907	5.272	554.820	690
Primici od zaduživanja	0	0	0	0	0
Ostali prihodi	0	1.689	389	193	0
UKUPNO	28.146.350	24.711.004	27.139.775	25.887.893	28.579.770

Izvor: FONDACIJA CPI

Iako je došlo do njihovog smanjenja u 2015. godini u odnosu na 2011. godinu (sa 11.160.397 KM na 9.982.113 KM), transferi i doznake predstavljaju najveću stavku budžetskih rashoda budžeta općine Sarajevo Centar (grafikon 2.). Lična primanja zaposlenih (kompenzacije i naknade) su u posmatranom periodu porasli sa 6.703.306 KM na 8.121.756 KM. Rashodi za material i usluge su u 2015. godini iznosili 2.869.804 KM, što je više u odnosu na 2.086.999 KM - koliko je iznosila ova kategorija rashoda u 2011. godini. Rashodi na kamate (kao i primici od zaduženja i rashodi za otplatu dugova) su u posmatranom periodu iznosili 0 KM. Rashodi vezani za nefinansijsku imovinu (stalna sredstva) su u posmatranom period varirali, da bi u posljednjoj posmatranoj godini, 2015-toj, iznosili 4.888.261 KM. Rashodi za finansijsku imovinu u 2011. godini iznosili su 81.912 KM, dok u 2015. godini nije bilo ove kategorije rashoda.

11 Podaci preuzeti sa zvanične web-stranice Općine: <http://www.centar.ba/stranica/o-opini-centar>

Grafikon 2. Sarajevo Centar: Struktura prihoda i rashoda, 2015. godina

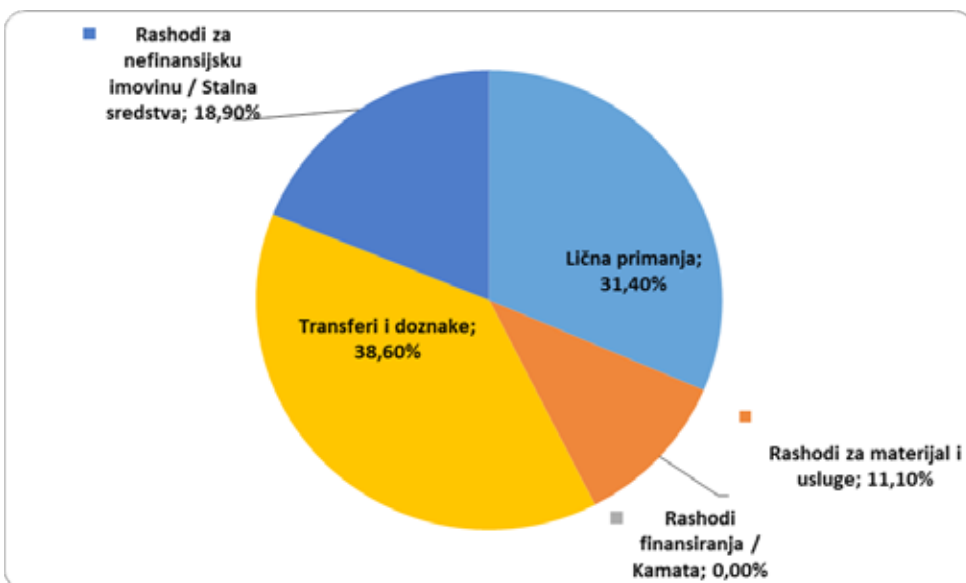
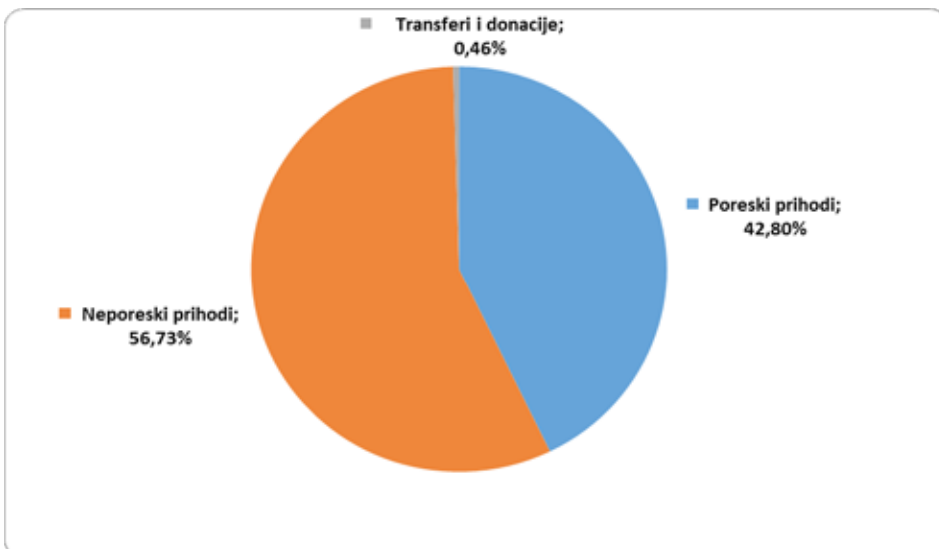

Tabela 10. Pregled rashoda, Sarajevo Centar, za period: 2011-2015.godina

RASHODI	2011	2012	2013	2014	2015.
Lična primanja	6.703.306	6.673.802	7.763.708	8.017.156	8.121.756
Rashodi za materijal i usluge	2.086.999	2.321.819	2.803.160	2.954.725	2.869.804
Rashodi finansiranja / Kamata	0	0	0	0	0
Transferi i doznake	11.160.397	9.897.606	9.013.720	9.775.309	9.982.113
Rashodi za nefinansijsku imovinu / Stalna sredstva	6.544.718	5.686.139	3.861.610	7.140.905	4.888.261
Rashodi za finansijsku imovinu	81.912	23.6296	39.777	8.837	0
Rashodi za otplatu dugova	0	0	0	0	0
Ostali rashodi	0	0	0	0	0
UKUPNO	26.577.332	24.815.662	23.481.975	27.896.932	25.861.934

Izvor: FONDACIJA CPI

5.3. Doboj

Grad Doboj je regionalni centar relativno velike etničko-geografske cijeline u središnjem pojasu Republike Srpske, a u sjevernom dijelu Bosne i Hercegovine, i prema nezvaničnim preliminarnim rezultatima popisa iz 2013.godine ima 69.385 stanovnika.¹² Na zvaničnoj web- stranici Grada moguće je naći podatke o budžetu grada. Prihodi u budžetu Doboja za period: 2011-2015.godina dati su u tabeli broj 11. Ukupni prihodi u posmatranom periodu su varirali, s tim da je najniži nivo zabilježen 2014.godine (29.952.100 KM), a najviši 2012.godine (34.329.921 KM). Najviši udio u prihodima imaju poreski prihodi, od kojih je u 2015.godini ubrano 67,53% svih prihoda (grafikon 3.). Neporeski prihodi u 2015.godini su iznosili 6.532.346 KM. Od transfera i donacija prikupljeno je 2.909.042 KM, dok se u istoj godini tek 867.061 KM odnosi na primitke od imovine (u predhodnoj godini ovi primici iznosili su 3.083.113 KM). Najveći iznos primitaka od zaduživanja zabilježen je u 2012.godini (10.000.000 KM), dok u posljednjoj posmatranoj godini, kao ni u 2014.godini, nije bilo prihoda po ovom osnovu.

Tabela 11. Pregled prihoda, Doboj, za period: 2011-2015.godina

PRIHODI	2011	2012	2013	2014	2015
Poreski prihodi	19.403.530	17.975.133	17.827.652	19.051.963	21.443.344
Neporeski prihodi	6.632.162	8.474.317	7.906.410	5.161.476	6.532.346
Transferi i donacije	352.968	545.305	1.108.537	2.655.548	2.909.042
Primici od imovine	1.665.617	3.613.272	1.909.572	3.083.113	867.061
Primici od zaduživanja	6.275.644	10.000.000	2.000.000	0	0
Ostali prihodi	0	0	0	0	0
	34.329.921	40.608.027	30.752.171	29.952.100	31.751.793

Izvor: FONDACIJA CPI

12 Podaci preuzeti sa zvanične web-stranice Grada: <http://graddoboj.org/index.php/en/>

Ukupni rashodi (tabela 12.) u budžetu Doboja u 2015.godini iznosili su 31.265.732KM. Od tog iznosa najveći dio odnosi se na transfere i doznake (9.716.172 KM), lična primanja (kompenzacije zaposlenim) 6.612.083 KM, te na rashode za kupovinu materijala i usluga 6.612.083 KM. Rashodi za nefinansijsku imovinu iznosili su 4.101.956 KM, dok su rashodi za otplatu dugova i kamata iznosili 1.292.375 KM odnosno 1.233.419 KM respektivno.

Grafikon 3. Dboj: Struktura prihoda i rashoda, 2015. godina

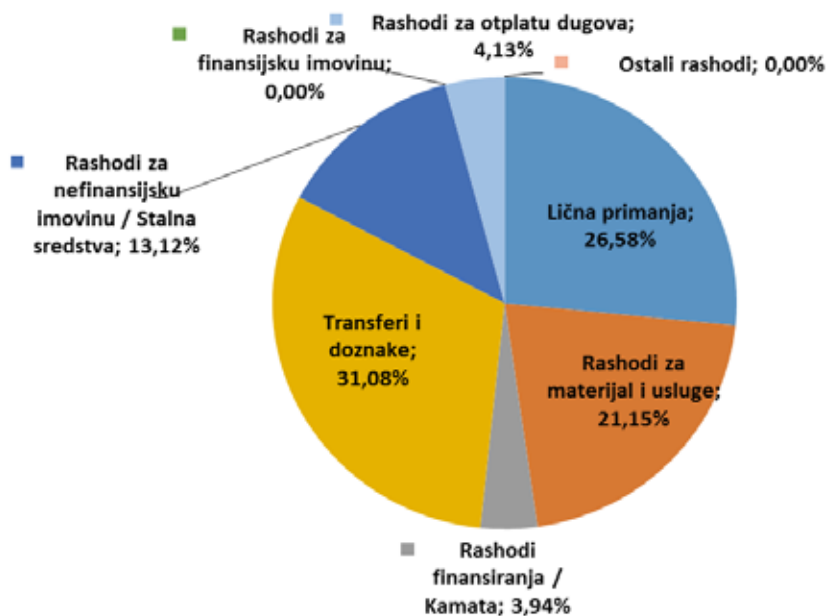
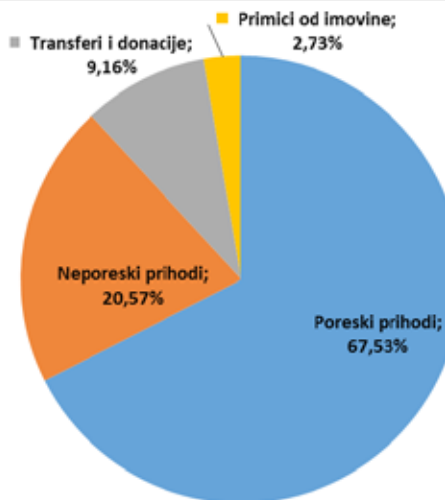

Tabela 12. Pregled rashoda, Dobož, za period: 2011-2015.godina

RASHODI	2011	2012	2013	2014.	2015
Lična primanja	8.522.206	8.537.012	8.292.746	8.038.563	8.309.727
Rashodi za materijal i usluge	6.473.382	8.789.011	5.863.807	6.497.885	6.612.083
Rashodi finansiranja / Kamata	779.557	1.494.527	1.642.065	1.446.687	1.233.419
Transferi i doznake	7.191.901	9.433.316	7.127.395	6.380.410	9.716.172
Rashodi za nefinansijsku imovinu / Stalna sredstva	4.352.256	16.063.527	2.431.236	2.970.693	4.101.956
Rashodi za finansijsku imovinu	0	0	0	0	0
Rashodi za otplatu dugova	6.834.338	2.451.836	5.260.583	1.825.464	1.292.375
Ostali rashodi	0	0	0	0	0
	34.153.640	46.769.229	30.617.832	27.159.702	31.265.732

Izvor: FONDACIJA CPI

5.4. Mostar

Grad Mostar je gospodarsko, kulturno, sveučilišno, prometno i turističko središte Hercegovine. Površina Mostara je 1227 km² i peti je grad po veličini u BiH. Prema procjenama Zavoda za statistiku Federacije BiH iz 2007.godine, Mostar ima 126.628 stanovnika.¹³ Na zvaničnoj web-stranici Grada moguće je naći podatke o proračunu/budžetu.¹⁴ Ukupni prihodi u proračunu/budžetu grada Mostara u 2015.godini (tabela 13.) iznosili su 47.812.086 KM, što predstavlja povećanje u odnosu na 2011.godinu, ali i smanjenje u odnosu na predhodnu, 2014.godinu. Učešće pojedinih prihoda u ukupnim prihodima iz godine u godinu varira. Tako su npr. neporeski prihodi imali najveće učešće u ukupnim budžetskim prihodima 2013. i 2014.godine, dok je u ostalim godinama zabilježeno najveće učešće poreskih prihoda. U 2015.godini poreski prihodi su činili nešto malo više od polovine ukupnih prihoda. Transferi i donacije su u ukupnim prihodima učestvovali sa 1.722.098 KM 2011.godine, 9.490.175 KM naredne, 2012.godine, da bi u 2015.godini iznosili 3.578.194 KM. Primici od imovine zabilježeni su samo u 2011.godini u iznosu od 1.361.764 KM. Primitaka od zaduživanja nije bilo.

Tabela 13. Pregled prihoda, Mostar, za period: 2011-2015.godina

PRIHODI	2011	2012	2013	2014	2015
Poreski prihodi	20.934.807	21.031.139	20.129.606	21.514.919	24.057.454
Neporeski prihodi	20.055.518	17.675.968	24.718.083	25.542.370	20.176.438
Transferi i donacije	1.722.098	9.490.175	6.950.323	1.561.037	3.578.194
Primici od imovine	1.361.764	0	0	0	0

13 Preuzeto sa web-stranice : <http://www.gospodarstvoprivreda.mostar.ba/index.php/ba/grad-mostar>14 Web-stranica: <http://www.mostar.ba/>

Primici od zaduživanja	0	0	0	0	0
Ostali prihodi	0	1.440	0	165	0
UKUPNO	44.074.187	48.198.722	51.798.012	48.618.491	47.812.086

Izvor: FONDACIJA CPI

Pregled rashoda budžeta Grada Mostara za period: 2011-2015.godina dat je u tabeli broj 14. Ukupan iznos rashoda je tokom godina varirao; najveću vrijednost dostigao je 2012.godine : 54.450.431 KM, a najnižu 2014.godine : 43.151.024 KM. U 2015.godini ukupni rashodi su iznosili 48.509.476 KM. U 2015.godini najveći dio rashoda odnosi se na lična primanja (13.124.527 KM), rashode na finansijsku imovinu (13.102.197 KM) te na material i usluge (10.933.037 KM) i transfere i doznake 10.862.124 KM). Rashodi za otplatu dugova i kamata iznosili su 303.439 KM i 184.152 KM, respektivno.

Grafikon 4. Mostar: Struktura prihoda i rashoda, 2015. godina

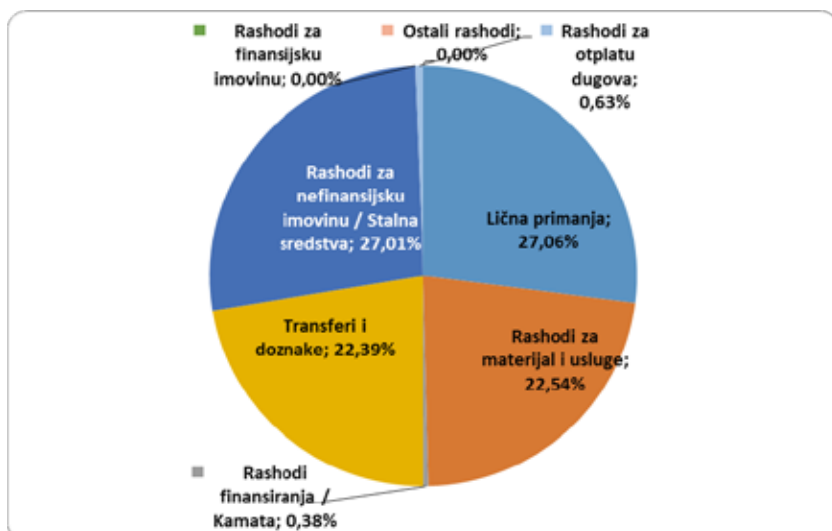
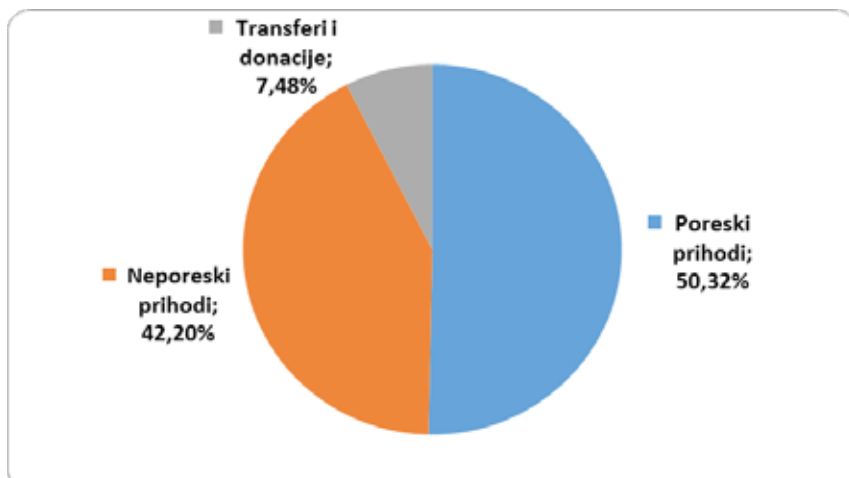

Tabela 14. Pregled rashoda, Mostar, za period: 2011–2015.godina

RASHODI	2011	2012	2013	2014	2015
Lična primanja	14.433.431	13.883.404	14.524.832	13.231.676	13.124.527
Rashodi za materijal i usluge	11.113.955	10.106.401	9.521.265	9.520.784	10.933.037
Rashodi finansiranja / Kamata	0	194.284	495.052	173.496	184.152
Transferi i doznake	10.728.564	10.899.495	9.604.339	10.322.449	10.862.124
Rashodi za nefinansijsku imovinu / Stalna sredstva	15.621.307	19.156.012	13.854.935	9.584.292	13.102.197
Rashodi za finansijsku imovinu	0	0	0	0	0
Rashodi za otplatu dugova	297.760	210.835	322.836	318.327	303.439
Ostali rashodi	0	0	0	0	0
UKUPNO	52.195.017	54.450.431	48.323.259	43.151.024	48.509.476

Izvor: FONDACIJA CPI

5.5. Sarajevo Novi Grad

Općina Sarajevo Novi Grad kao administrativni, kulturni, obrazovni, zdravstveni, trgovinsko-uslužni centar Grada Sarajeva je formirana 16. decembra 1978.godine. Obuhvatala je tada industrijsko predgrađe i novoizgrađena naselja Sarajeva. Općina se prostire na površini od 47,98 km². Prema posljednjim statističkim podacima Općinske službe za opću upravu, na ovom lokalitetu trenutno živi cca 140.000 stanovnika.¹⁵ Na zvaničnoj web-stranici općine moguće je pronaći podatke o budžetu. U općini Sarajevo Novi Grad (tabela 15.) u 2015. godini je došlo do porasta ukupnih prihoda u odnosu na 2011.godinu sa 21.680.745 KM na 31.153.236 KM. Polovinu ukupnih prihoda u 2015.godini (grafikon 5.) čine poreski prihodi (15.750.678 KM), dok ostatak čine neporeski prihodi (13.301.155 KM) i transferi i donacije (2.101.403 KM). Ni u jednoj od posmatranih pet godina općina Sarajevo Novi Grad nije se zaduživala; primici od imovine postojali su u 2011. i 2013.godini i to sa jako niskim učešćem u ukupnim prihodima.

Tabela 15. Pregled prihoda, Sarajevo Novi Grad, za period: 2011–2015.godina

PRIHODI	2011	2012	2013	2014	2015
Poreski prihodi	6.092.121	5.218.979	5.917.525	10.744.031	15.750.678
Neporeski prihodi	7.645.625	6.095.383	7.668.242	8.161.781	13.301.155
Transferi i donacije	7.933.800	6.491.280	6.484.469	3.518.930	2.101.403
Primici od imovine	9.199	0	2.001	0	0
Primici od zaduživanja	0	0	0	0	0
Ostali prihodi	0	1.886	0	0	0
UKUPNO	21.680.745	17.807.528	20.072.237	22.424.742	31.153.236

Izvor: FONDACIJA CPI

15 Preuzeto sa zvanične web-stranice Općine: http://www.novigradsarajevo.ba/site/txt_one.php?id=24&kat=1

U tabeli broj 16 dat je pregled rashoda budžata općine Sarajevo Novi Grad u period: 2011-2015. godina. U odnosu na prvu godinu koju pratimo, 2011.godinu, u Sarajevo Novom Gradu je u 2015.godini došlo do porasta ukupnih rashoda sa 19.721.913 KM na 28.402.537 KM. Od ukupnog iznosa rashoda u 2015.godini, 28.402.537 KM ili 58,06% odnosi se na transfere i doznake, 6.746.421 KM ili 23,75% na lična primanja, 3.250.898 KM ili 11,44% na rashode za materijal i usluge te 1.912.915 KM ili 6,73% na rashode za nefinansijsku imovinu.(grafikon 5.)

Grafikon 5. Sarajevo Novi Grad: Struktura prihoda i rashoda, 2015. godina

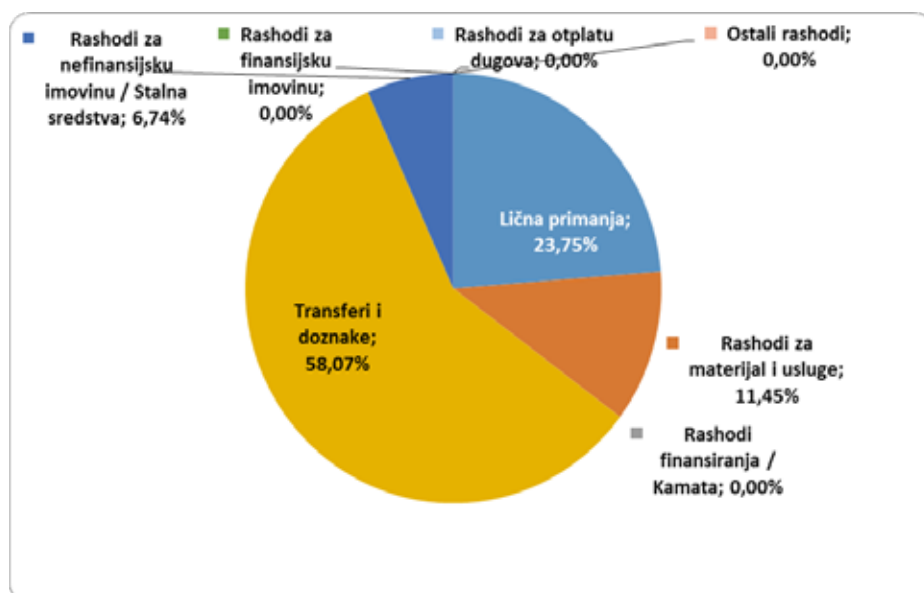
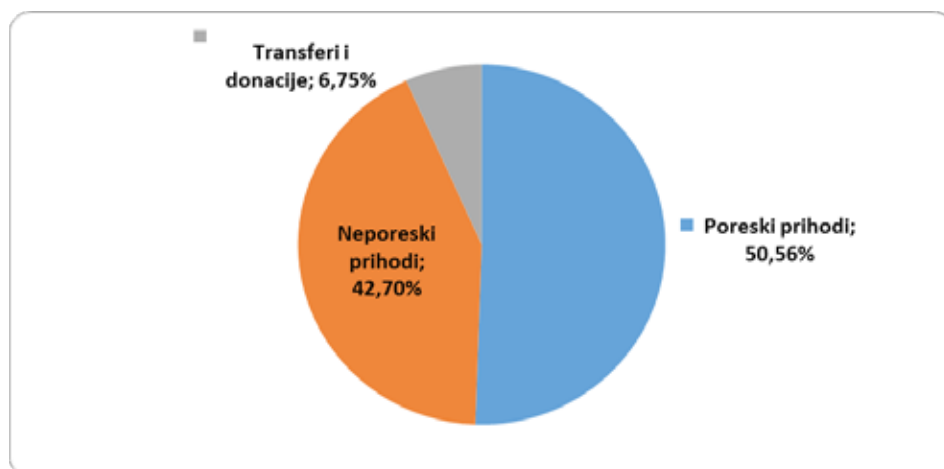

Tabela 16. Pregled rashoda, Sarajevo Novi Grad, za period: 2011-2015.godina

RASHODI	2011	2012	2013	2014	2015
Lična primanja	6.343.796	6.500.101	6.267.234	6.126.044	6.746.421
Rashodi za materijal i usluge	2.555.736	2.562.953	2.783.729	3.076.238	3.250.898
Rashodi finansiranja / Kamata	0	0	0	0	0
Transferi i doznake	8.235.529	9.016.117	8.192.132	11.710.829	16.492.303
Rashodi za nefinansijsku imovinu / Stalna sredstva	2.586.852	1.708.081	1.177.934	2.225.473	1.912.915
Rashodi za finansijsku imovinu	0	0	0	0	0
Rashodi za otplatu dugova	0	0	0	0	0
Ostali rashodi	0	27.761	30.000	46.567	0
UKUPNO	19.721.913	19.815.013	18.451.029	23.185.151	28.402.537

Izvor: FONDACIJA CPI

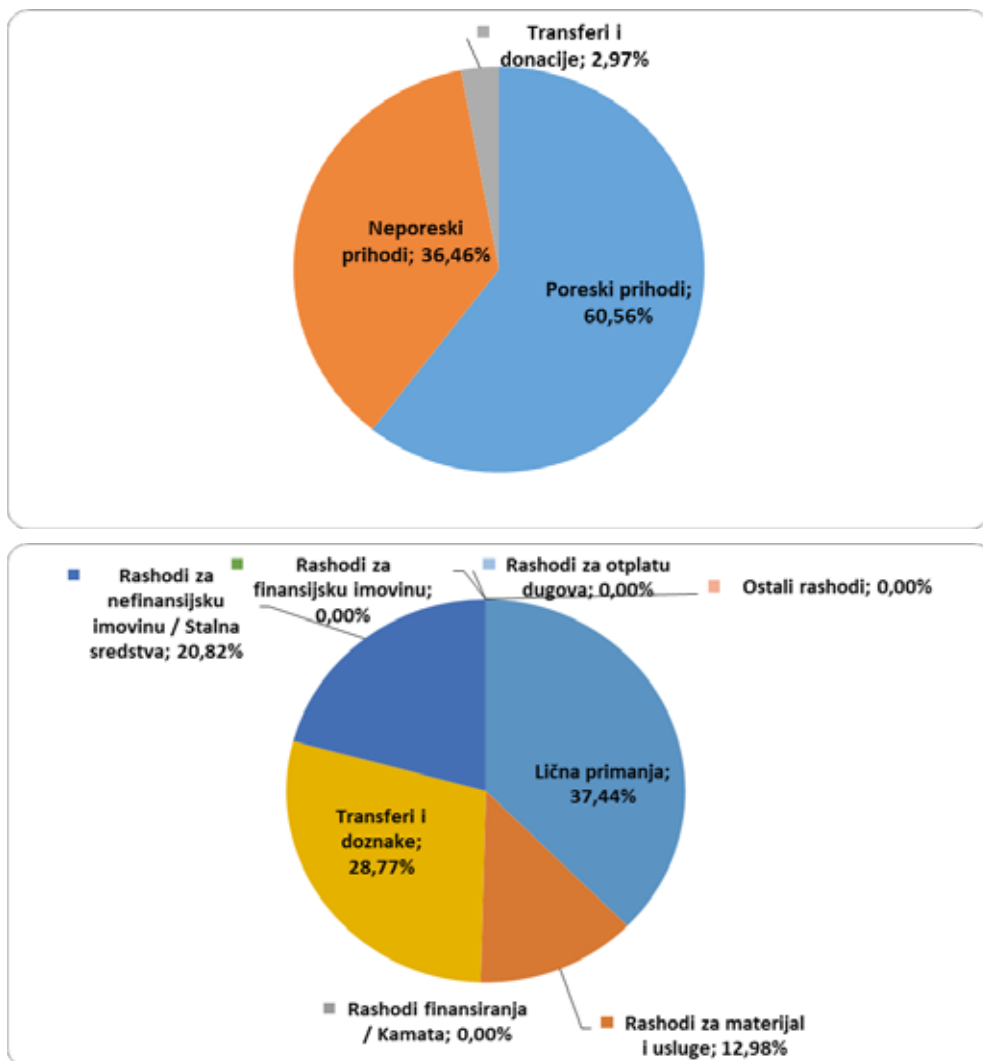
5.6 Novo Sarajevo

Teritorija općine Novo Sarajevo zauzima centralni dio Sarajevskog polja, i administrativni je te poslovni, kulturni, obrazovni i trgovinsko-uslužni dio Grada Sarajeva.

Površina općine Novo Sarajevo iznosi 9,9 km² i 2010.godine, prema podacima Zavoda za planiranje razvoja Kantona Sarajevo, imala je 73.394 stanovnika.¹⁶ Na zvaničnoj web-stranici Općine moguće je dobiti podatke o budžetu općine.¹⁷ U tabeli broj 17 prikazan je pregled prihoda u općini Novo Sarajevo ostvarenih u period: 2011.-2015.godina. Iako su nešto niži nego u predhodnoj, 2014. godini, prihodi ostvareni u 2015.godini (17.403.647 KM) su veći od prihoda ostvarenih u 2011.godini: 13.514.884 KM. Ukupni prihodi ostvareni u 2015.godini ostvareni su po osnovu poreskih prihoda (10.540.320 KM ili 60,56%), neporeskih prihoda (6.346.200 KM ili 36,46%) i transfera i donacija (517.127 KM ili 2,97%). (grafikon 6.)

16 ZAVOD ZA PLANIRANJE RAZVOJA KANTONA SARAJEVO, Demografska analiza Kantona Sarajevo po općinama 2003-2010. godina, dostupno na: <http://zpr.ks.gov.ba/sites/zpr.ks.gov.ba/files/Demografska%20analiza%20KS%2003-10.pdf>

17 <http://www.novosarajevo.ba/vazno/budzet>

Grafikon 6. Novo Sarajevo: Struktura prihoda i rashoda, 2015. Godina**Tabela 17. Pregled prihoda, Novo Sarajevo, za period: 2011-2015.godina**

PRIHODI	2011	2012	2013	2014	2015
Poreski prihodi	4.376.746	4.942.847	4.462.916	7.925.077	10.540.320
Neporeski prihodi	5.298.834	4.181.289	5.364.399	8.465.994	6.346.200
Transferi i donacije	3.839.304	5.056.717	3.435.532	1.930.431	517.127
Primici od imovine	0	0	0	0	0
Primici od zaduživanja	0	0	0	0	0
Ostali prihodi	0	1.229	283	141	0
UKUPNO	13.514.884	14.182.082	13.263.130	18.321.643	17.403.647

Izvor: FONDACIJA CPI

Ukupni rashodi (tabela 18.) u općini Novo Sarajevo u 2015.godini (15.829.556KM) bili su niži u odnosu na rashode u 2011.godini, kada su iznosili 17.024.019 KM. Više od trećine rashoda u 2015.godini otišlo je na lična primanja (5.926.270 KM); transferi i doznake iznosili su 4.553.451 KM, rashodi za nefinansijsku imovinu 3.295.326 KM, dok je na rashode za material i usluge utrošeno 2.054.509 KM.

Tabela 18. Pregled rashoda, Novo Sarajevo, za period: 2011-2015.godina

RASHODI	2011	2012	2013	2014	2015
Lična primanja	6.194.071	5.883.021	6.003.945	5.870.866	5.926.270
Rashodi za materijal i usluge	1.681.315	1.864.807	1.748.435	2.162.666	2.054.509
Rashodi finansiranja / Kamata	0	0	0	0	0
Transferi i doznake	5.280.830	5.719.479	3.435.482	4.387.881	4.553.451
Rashodi za nefinansijsku imovinu / Stalna sredstva	3.867.803	1.443.308	848.873	2.725.103	3.295.326
Rashodi za finansijsku imovinu	0	0	0	0	0
Rashodi za otplatu dugova	0	0	0	0	0
Ostali rashodi				0	0
UKUPNO	17.024.019	14.910.615	12.036.735	15.146.516	15.829.556

Izvor: FONDACIJA CPI

5.7. Sarajevo Stari Grad

Općina Stari Grad je sarajevska općina koja, prema podacima Odsjeka za katastar općine Sarajevo Stari Grad, obuhvata površinu od 57,07 km², a nadmorska visina iznosi 541 m. Broj stanovnika u općini je 42.509.¹⁸ Na zvaničnoj web-stranici Općine moguće je naći podatke o općinskom budžetu. U tabeli broj 19. dat je pregled prihoda u budžetu općine Sarajevo Stari Grad za period: 2011-2015.godina. Iako je u periodu: 2011-2013.godina došlo do pada u ukupnim prihodima, u 2014. i 2015.godini ukupni prihodi su rasli, tako da su u 2015. godini iznosili 20.087.727 KM. Od tog iznosa, 70,89% ili 14.241.709 KM odnosi se na neporeske prihode, 26,40% ili 5.303.439 KM čine poreski prihodi, dok 2,70 % čine transferi i donacije (grafikon 7.). U 2015.godini općina Sarajevo Stari Grad se nije zaduživala (primici od zaduživanja u iznosu od 1.000.000 KM zabilježeni su u 2011.godini).

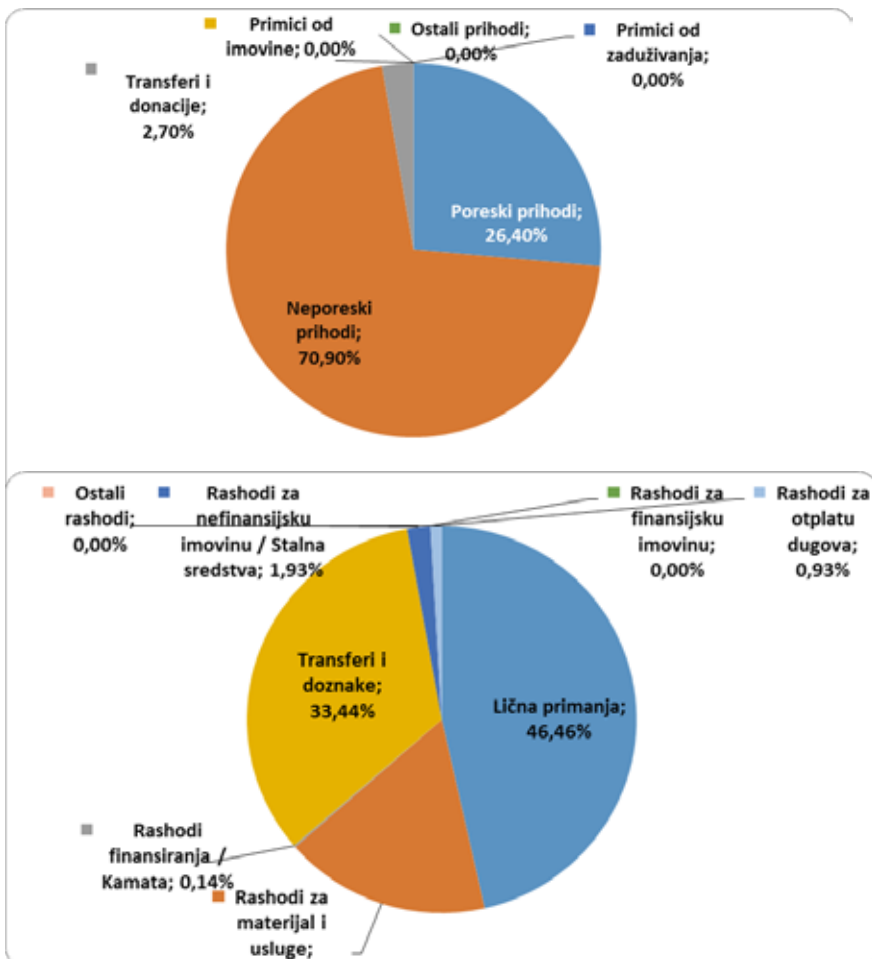
18 Podaci preuzeti sa zvanične web-stranice Općine: http://www.starigrad.ba/bs2/txt_extra_wide.php?id=101&naslov=Stanovni%9Atvo

Tabela 19. Pregled prihoda, Sarajevo Stari Grad , za period: 2011-2015.godina

PRIHODI	2011	2012	2013	2014	2015
Poreski prihodi	1.915.215	2.510.355	2.084.103	3.676.215	5.303.439
Neporeski prihodi	11.741.903	9.786.535	9.886.233	10.017.388	14.241.709
Transferi i donacije	4.465.684	3.336.878	2.882.848	1.629.384	542.579
Primici od imovine	0	0	0	0	0
Primici od zaduživanja	1.000.000	0	0	0	0
Ostali prihodi	0	484	111	55	0
UKUPNO	19.122.802	15.634.252	14.853.295	15.323.042	20.087.727

Izvor: FONDACIJA CPI

Grafikon 7. Sarajevo Stari Grad: Struktura prihoda i rashoda, 2015. godina

Ukupni rashodi u Sarajevo Starom Gradu u 2015.godini (tabela 20.) su iznosili 15.465.504KM i za 18,9% su manji od rashoda ostvarenih u 2011. godini. Od ukupnog iznosa rashoda u 2015. godini, 7.185.051 KM ili 46,45% odnosi se na lična primanja, 5.171.899 KM ili 33,44% su transferi i doznake, rashodi za material i usluge iznose 2.643.723KM ili 17,09%, rashodi za nefinansijsku imovinu iznose 298.029 KM, dok se 144.435 KM odnosi na otplatu duga.(grafikon 7.)

Tabela 20. Pregled rashoda, Sarajevo Stari Grad, za period: 2011-2015.godina

RASHODI	2011	2012	2013	2014	2015
Lična primanja	6.151.692	6.432.018	6.840.510	6.848.343	7.185.051
Rashodi za materijal i usluge	2.778.656	2.652.519	2.723.117	2.716.299	2.643.723
Rashodi finansiranja / Kamata	14.655	40.575	34.776	28.711	22.367
Transferi i doznake	5.919.271	5.108.890	4.744.435	3.958.228	5.171.899
Rashodi za nefinansijsku imovinu / Stalna sredstva	4.166.584	540.164	499.410	399.305	298.029
Rashodi za finansijsku imovinu	0	0	0	0	0
Rashodi za otplatu dugova	40.945	126.227	132.026	138.091	144.435
Ostali rashodi	0	0	0	0	0
UKUPNO	19.071.803	14.900.393	14.974.274	14.088.977	15.465.504

Izvor: FONDACIJA CPI

5.8. Tuzla

Tuzla je jedan od *gradova* u BiH smješten u sjeveroistočnom dijelu BiH koji predstavlja privredno, političko, obrazovno, zdravstveno, kulturno i sportsko sjedište ovog dijela BiH. Površina Tuzle iznosi 303 km², a u njoj živi 170.000 stanovnika.¹⁹ Na zvaničnoj web-stranici moguće je pronaći budžet Grada Tuzla.²⁰

Ukupni prihodi u Tuzli u 2015.godini su iznosili 48.385.644 KM i porasli su u odnosu na prihode iz 2011.godine, koji su iznosili 37.220.900 KM (tabela 21.). Više od polovine prikupljenih prihoda (24.708.031KM) odnosi se na prihode od poreza. Neporeski prihodi su u posmatranom periodu rasli (izuzetak je 2013.godina u kojoj je ova kategorija prihoda opala u odnosu na predhodnu godinu), da bi u 2015.godini iznosili 19.423.664 KM. U istoj godini, 4.253.949 KM prihoda odnosi se na transfere i donacije. U 2012. i 2013.godini općina Tuzla se zadužila za 6.010.975 KM, odnosno 798.319 KM respektivno.

19 Preuzeto sa web-stranice <http://tuzlainfo.ba/tuzla>

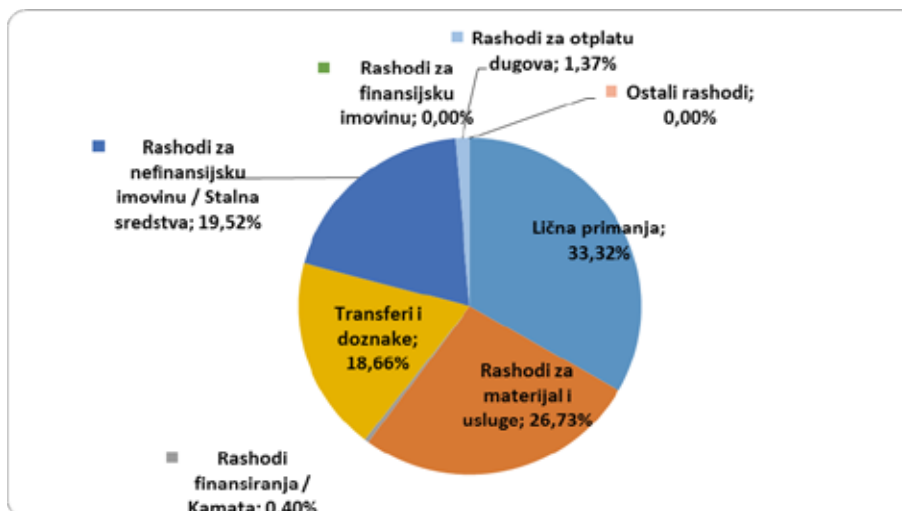
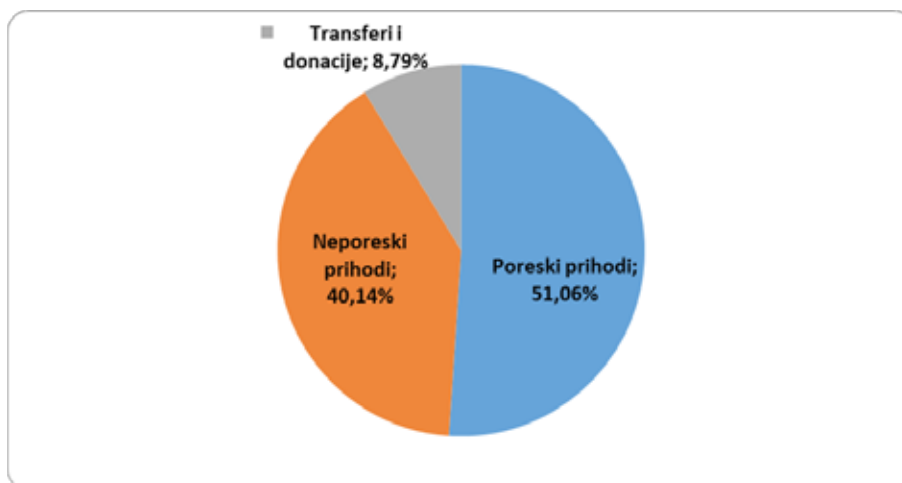
20 Zvanična web-stranica Grada: <http://grad.tuzla.ba/budzet-za-tekucu-godinu>

Tabela 21. Pregled prihoda, Tuzla, za period: 2011–2015.godina

PRIHODI	2011	2012	2013	2014	2015
Poreski prihodi	23.811.342	22.393.207	22.470.095	22.749.682	24.708.031
Neporeski prihodi	9.876.424	16.894.475	13.561.803	19.004.125	19.423.664
Transferi i donacije	3.524.464	4.951.521	3.250.302	3.585.311	4.253.949
Primici od imovine	3.284	0	0	0	
Primici od zaduživanja	0	6.010.975	798.319	0	
Ostali prihodi	5.386	1.678	386	192	
UKUPNO	37.220.900	50.251.856	40.080.905	45.339.310	48.385.644

Izvor: FONDACIJA CPI

Grafikon 8.Tuzla: Struktura prihoda i rashoda, 2015. godina

Od ukupnog iznosa rashoda u 2015.godini (44.866.061 KM), najveći iznos odnosi se na lična primanja (14.950.667 KM) i rashode za materijal i usluge (11.993.749 KM). Rashodi na nefinansijsku imovinu u istoj godini su iznosili 8.759.122 KM, a transferi i doznake 8.370.066 KM. Na otplatu dugova potrošeno je dodatnih 613.260 KM te na kamate 179.197 KM.

Tabela 22. Pregled rashoda, Tuzla, za period: 2011-2015.godina

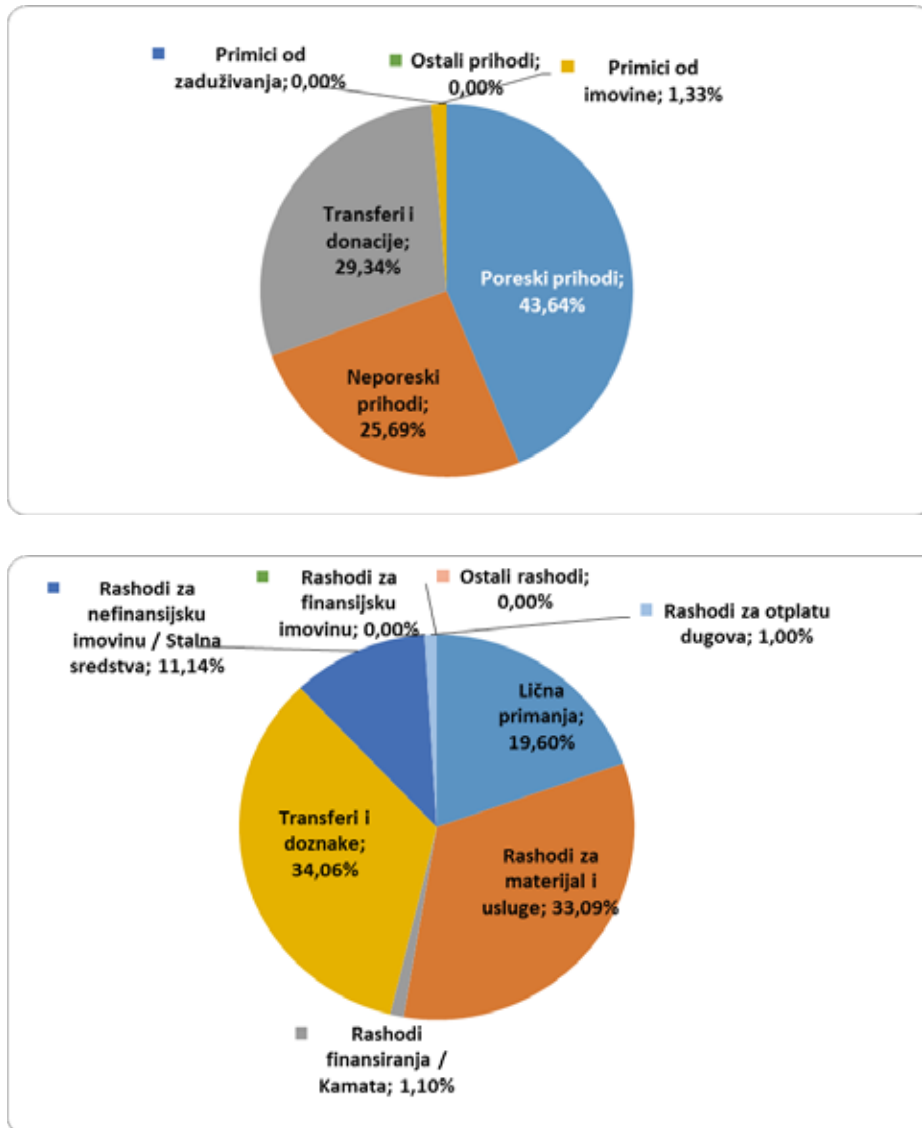
RASHODI	2011	2012	2013	2014	2015
Lična primanja	12.756.096	15.736.162	16.283.137	15.390.038	14.950.667
Rashodi za materijal i usluge	12.202.459	15.434.114	13.261.580	16.279.717	11.993.749
Rashodi finansiranja / Kamata	20.811	104.926	243.735	248.956	179.197
Transferi i doznake	9.151.656	7.564.475	6.226.185	8.383.497	8.370.066
Rashodi za nefinansijsku imovinu / Stalna sredstva	4.213.932	10.842.680	4.224.645	2.878.261	8.759.122
Rashodi za finansijsku imovinu	0	0	0	0	
Rashodi za otplatu dugova	354.800	186.724	278.290	1.769.642	613.260
Ostali rashodi	0	0	0	0	
UKUPNO	38.699.754	49.869.081	40.517.572	44.950.111	44.866.061

Izvor: FONDACIJA CPI

5.9. Zenica

Zenica je grad smješten u kotlini rijeke Bosne na nadmorskoj visini od 316 m. Površina Zenice iznosi 500 km². U Zenici danas živi oko 130.000 stanovnika.²¹ Na zvaničnoj web-stranici moguće je naći podatke o budžetu Grada. Za razliku od ostalih općina i gradova, podaci za Zenicu obuhvataju period od 2011. do 2014.godine. U 2014. godini u Zenici su ostvareni najveći ukupni prihodi u svim posmatranim godinama i iznosili su 41.544.401 KM. Najveći iznos prihoda ostvaren je po osnovu poreza (18.130.146 KM) te po osnovu transfera i doznaka (10.671.020 KM). Od neporeskih prihoda prikupljeno je 10.671.020 KM, a dodatnih 552.072 KM došlo je na osnovu primitaka od imovine. U posmatranom periodu (2011-2015.godina) Grad Zenica se nije zaduživao.

²¹ Podaci preuzeti sa zvanične web-stranice. <http://www.zenica.ba/fakta/o-gradu>

Grafikon 9. Zenica: Struktura prihoda i rashoda, 2014. godina

U tabeli broj 24 dat je pregled rashoda grada Zenica u period: 2011-2014.godina. Najveći iznos rashoda u budžetu grada Zenice odnosi se na transfere i doznake (15.121.829 KM), slijede rashodi na material i usluge (14.687.905 KM), lična primanja (8.702.773 KM), rashodi na nefinansijsku imovinu (4.946.734 KM) te na plaćanje kamate (489.881 KM) i rashode za otplatu ranije nastalog duga (443.273 KM). Struktura prihoda i rashoda prikazana je na grafikonu 9.

Tabela 23. Pregled prihoda, Zenica, za period: 2011–2015.godina

PRIHODI	2011	2012	2013	2014
Poreski prihodi	20.265.424	18.488.863	18.157.118	18.130.146
Neporeski prihodi	11.589.004	10.203.267	12.082.310	10.671.020
Transferi i donacije	2.713.330	2.705.452	7.597.182	12.191.163
Primici od imovine	593.749	705.326	809.558	552.072
Primici od zaduživanja	0	0	0	0
Ostali prihodi	0	0	0	0
UKUPNO	35.161.507	32.102.908	38.646.169	41.544.401

Izvor: FONDACIJA CPI

Tabela 24. Pregled rashoda, Zenica, za period: 2011–2015.godina

RASHODI	2011	2012	2013	2014
Lična primanja	7.223.835	8.066.632	8.151.967	8.702.773
Rashodi za materijal i usluge	12.487.564	11.929.078	12.249.315	14.687.905
Rashodi finansiranja / Kamata	138.076	129.172	303.778	489.881
Transferi i doznake	12.758.751	10.643.756	13.433.449	15.121.829
Rashodi za nefinansijsku imovinu / Stalna sredstva	1.275.786	2.158.967	4.509.845	4.946.734
Rashodi za finansijsku imovinu	0	0	0	0
Rashodi za otplatu dugova	0	506.655	550.072	443.273
Ostali rashodi		126.542		0
UKUPNO	33.884.012	33.560.802		44.392.396

ZAKLJUČAK

Najznačajniji ciljevi makroekonomskih politika su postizanje pune zaposlenosti, stabilnosti cijena i dugoročno održiv ekonomski rast. Četiri segmenta ekonomske politike su: monetarna politika, fiskalna politika, politika deviznih kurseva i trgovinska politika. Koje politike i na koji način će se koristiti zavisi od prirode makroekonomskih problema sa kojima se određena država suočava.

Osnovni makroekonomski problemi u BiH su: visoka stopa nezaposlenosti, koja je u 2014. godini iznosila 27,5% , pri čemu je naročito zabrinjavajuća visoka stopa nezaposlenosti mladih ljudi, zatim usporen ekonomski rast (u 2014.godini iznosio je tek 0,6%), vanjskotrgovinski deficit (pokrivenost uvoza izvozom u 2014-toj godini iznosila je 53,6%), deficit budžeta te rast zaduženosti. U 2014.godini zabilježena je deflacija od 0,9%.

Uvođenjem Valutnog odbora u BiH postignuta je stabilnost i sigurnost na području emisije konvertibilne marke i novčanih tokova u cjelini. S druge strane, usvajanje aranžmana Valutnog odbora ograničava mogućnost primjene monetarne politike za rješavanje makroekonomskih problema (nezaposlenosti, inflacije, usporenog ekonomskog rasta i sl.). To poseban naglasak stavlja na fiskalnu politiku koja u BiH postaje osnovnom politikom kojom se nastoje riješiti problemi nezaposlenosti, usporenog ekonomskog rasta i sl. Imajući u vidu veličinu problema sa kojima se suočava BiH, postaje jasno koliko je važno da Vlada provodi efikasnu fiskalnu politiku.

Budući da je fiskalna politika u BiH posebno važna, od izuzetnog je značaja da svi a naročito mladi ljudi budu informisani o tome kako različiti nivoi vlasti prikupljaju i troše budžetska sredstva, te koji su planovi vlade vezani za provođenje fiskalne politike.

Slijedom zahtjeva Europske komisije iz 2015.godine, nadležne institucije u BiH pripremile su Program ekonomskih reformi za period: 2016-2018.godina. Navedeni prijedlog sadrži makroekonomski okvir, fiskalni okvir, prioritete strukturalnih reformi, budžetske implikacije strukturalnih reformi te institucionalna pitanja. U ovom priručniku dali smo pregled fiskalnog okvira datog u Programu ekonomskih reformi iz koga se vidi da je opredjeljenje vlade za naredni period provođenje fiskalne konsolidacije i smanjenje deficita. Provođenje navedenih mjera planirano je pretežno na rashodovnoj, dok je na prihodovnoj strani planirano preduzimanje mjera i politika vezanih za suzbijanje sive ekonomije i evazije poreskih obaveza.

Da bi smo mlade ljude potakli da se zainteresuju za pitanja javnih finansija, u ovom priručniku dali smo pregled budžeta općina u kojima će se provoditi projekat "Građanska matura". Nadamo se da će priručnik pomoći u pokušaju da se mladi aktiviraju, da se zainteresiraju za pitanja vezana za javne finansije, da u većem broju izlaze na izbore te da u konačnici izbor prave na osnovu samostalne analize rezultata koje su pojedini predstavnici vlasti postigli.

POPIS LITERATURE

- 1.Čaušević F (2012.), Osnove ekonomije, Ekonomski fakultet Sarajevo, Sarajevo
- 2.Direkcija za ekonomsko planiranje, BiH (2015.): Ekonomski trendovi-godišnji izvještaj za 2014.godinu, Sarajevo, 2015.godine
- 3.Direkcija za ekonomsko planiranje (2016.), BiH: Program ekonomskih reformi za 2016-2018. godinu, Sarajevo
4. Ekonomski institut Sarajevo (2015.), Dijagnoza tržišta rada, Sarajevo,
- 7.Škreb K. M.(1994.), Teorija javnog izbora, Financijska praksa, 18 (5), 555-557
- 8.Vilogorac E.(2001.), Uvod u ekonomiju, Ekonomski fakultet u Sarajevu, Sarajevo

9. Zavod za planiranje razvoja Kantona Sarajevo (201.0), Demografska analiza Kantona Sarajevo po općinama 2003-2010. Godina

Internet stranice:

<http://www.fondacijacpi.ba/jedinstvena-baza-budžetskih-podataka/>.

<http://www.banjaluka.rs.ba/>

<http://www.centar.ba/stranica/o-opini-centar>

<http://graddoboj.org/index.php/en/>

<http://www.gospodarstvoprivreda.mostar.ba/index.php/ba/grad-mostar>

<http://www.mostar.ba/>

http://www.novigradsarajevo.ba/site/txt_one.php?id=24&kat=1

<http://www.novosarajevo.ba/vazno/budžet>

http://www.starigrad.ba/bs2/txt_extra_wide.php?id=101&naslov=Stanovni%9Atvo

<http://tuzlainfo.ba/tuzla>

<http://grad.tuzla.ba/budžet-za-tekucu-godinu>

<http://www.zenica.ba/fakta/o-gradu>

POPIS TABELA GRAFIKONA I SHEMA

POPIS TABELA

Tabela 1. Nezaposlenost prema spolu, starosnoj grupi i mjestu boravka

Tabela 2. Nezaposlenost mladih

αTabela 3.Fiskalni okvir opšte vlade u BiH za period: 2014-2018.godina

Tabela 4. Fiskalni okvir Federacije BiH za period: 2014-2018.godina (u %BDP FBiH)

Tabela 5.Fiskalni okvir, RS za period: 2014-2018.godina (u %GDP-α RS)

Tabela 6. Fiskalni okvir Distrikta Brčko BiH za period: 2014-2018.godine

Tabela 7. Pregled prihoda, Banja Luka, za period: 2011-2015.godina

Tabela 8. Pregled rashoda, Banja Luka, za period: 2011- 2015.godina

Tabela 9. Pregled prihoda, Sarajevo Centar, za period: 2011-2015.godina

Tabela 10. Pregled rashoda, Sarajevo Centar, za period: 2011-2015.godina

Tabela 11. Pregled prihoda, Doboj, za period: 2011-2015.godina

Tabela 12. Pregled rashoda, Doboj, za period: 2011-2015.godina

Tabela 13. Pregled prihoda, Mostar, za period: 2011-2015. godina

Tabela 14. Pregled rashoda, Mostar, za period: 2011-2015.godina

Tabela 15. Pregled prihoda, Sarajevo Novi Grad, za period: 2011-2015.godina

Tabela 16. Pregled rashoda, Sarajevo Novi Grad, za period: 2011-2015.godina

Tabela 17. Pregled prihoda, Novo Sarajevo, za period: 2011-2015.godina

Tabela 18. Pregled rashoda, Novo Sarajevo, za period: 2011-2015.godina

Tabela 19. Pregled prihoda, Sarajevo Stari Grad, za period: 2011-2015.godina

Tabela 20. Pregled rashoda, Sarajevo Stari Grad, za period: 2011-2015.godina

Tabela 21. Pregled prihoda, Tuzla, za period: 2011-2015.godina

Tabela 22. Pregled rashoda, Tuzla, za period: 2011-2015.godina

Tabela 23. Pregled prihoda, Zenica, za period: 2011-2015.godina

Tabela 24. Pregled rashoda, Zenica, za period: 2011-2015.godina

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1. Banja Luka: Struktura prihoda i rashoda, 2015. godina

Grafikon 2. Sarajevo Centar: Struktura prihoda i rashoda, 2015. godina

Grafikon 3. Doboj: Struktura prihoda i rashoda, 2015. godina

Grafikon 4. Mostar: Struktura prihoda i rashoda, 2015. godina

Grafikon 5. Sarajevo Novi Grad: Struktura prihoda i rashoda, 2015. godina

Grafikon 6. Novo Sarajevo: Struktura prihoda i rashoda, 2015. Godina

Grafikon 7. Sarajevo Stari Grad: Struktura prihoda i rashoda, 2015. godina

Grafikon 8. Tuzla: Struktura prihoda i rashoda, 2015. godina

Grafikon 9. Zenica: Struktura prihoda i rashoda, 2014. godina

POPIS SHEMA

Shema 1. Interes političara i javni interes